

**SCIENTIFIC PAPERS
OF THE UNIVERSITY OF PARDUBICE**
Series C
Faculty of Humanities
7 (2001)

ROSENBERGICA 2.
**Rožmberští poslové (Příspěvek ke komunikační
praxi ve středoevropském prostoru na počátku
17. století)**

Jiří Kubeš
Fakulta humanitních studií Univerzity Pardubice

Problematika komunikace (*Kommunikationspraxis*), především šíření informací či uplatňování moci v raně novověké společnosti, není v české historiografii neznámá a některé její formy již byly v minulosti zpracovány. I zahraniční historiografie podnikla v nedávné době moderní pokus uchopit komunikační kanály středověké a raně novověké společnosti jako prostředek šíření informací a zejména mocenského, ekonomického i kulturního vlivu.¹⁾

Šlechtický dvůr 16. až 18. století tvořil svým způsobem komplexní centrum moci,²⁾ přičemž získával a sám šířil informace několika způsoby. V prvé řadě byl každý velmož napojen na cizí informační systémy. Tak například přijímal zahraniční novinové zprávy.³⁾ Novinky hlavně z domácí politické a společenské scény se k němu však dostávaly spíše ústně či prostřednictvím korespondence, kterou vedl

-
1. Srov. sborník Heimann, H.-D. – Hlaváček, I. (hgg.): *Kommunikationspraxis und Korrespondenzwesen im Mittelalter und in der Renaissance*, Paderborn-München-Wien-Zürich 1998. Další literatura je uvedena v recenzi na tento sborník v časopise *Mitteilungen der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen* 8, 1998, Nr. 2, s. 92-94.
  2. K problematice dvorů naposledy souhrnně sborník Bůžek, V. - Král, P. (edd.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (Opera historica 7)*, České Budějovice 1999.
  3. K tomu zejména Šimeček, Z.: *Novinové zpravodajství v předbělohorských Čechách*, FHB 11, 1987, s. 287-303; k jednotlivým aspektům zpravodajství srov. Týž: *Osmanská expanze v českém zpravodajství 16. a počátku 17. století*, in: *Osmanská moc ve střední a jihovýchodní Evropě 2*, Praha 1977, s. 310-373 a Týž: *Rožmberské zpravodajství o nových zemích Asie a Afriky*, ČsČH 13, 1965, s. 428-443; ze starší literatury Volf, J.: *Dějiny novinářství v Čechách v l. 1657-1718*, ČČH 30, 1924, s. 74-94, 237-248.

aristokrat s panovníkem,⁴⁾ se svými přáteli,⁵⁾ klienty,⁶⁾ úředníky či služebníky.⁷⁾ Tímto způsobem si každý velmož vytvářel vlastní zpravodajský okruh. Raně novověký šlechtic však informace pouze pasivně nepřijímal, ale sám se také podílel na jejich dalším usměrňování a šíření. Proto byl on, jeho dvořané, služebníci a úředníci z různých důvodů pravidelně i nepravidelně v kontaktu s osobami, které se v poměru k nim nacházely v mnoha druzích vztahů, a to politických, hospodářských, kulturních i jiných. Raně novověký dvůr se tak stával mocenským centrem, které v hierarchizované společnosti uspokojovalo vlastní specifické potřeby. V prostředí dvora Petra Voka z Rožmberka na počátku 17. století, na jehož příkladě bude poukázáno na konkrétní podobu každodenní politické, kulturní, společenské i ekonomické komunikace, se styky v *potřebách Jeho Milosti páně* realizovaly v několika institucionálních rovinách. Pokud by se tato komunikace promítla do prostoru, zobrazovala by horizont každodenních kontaktů dvora, tj. praktický dosah působení této společenské a mocenské jednotky. V podstatě by tento okruh kontaktovaných osob měl představovat rozsah virtuálního šlechtického dvora.⁸⁾

Zřídka se stávalo, že dotyčného člověka navštívil osobně sám aristokrat. Stárnoucí Petr Vok z Rožmberka takto jednal od konce 16. století zejména v ryze soukromých záležitostech. Osobně tak vyjednával svatbu svého synovce Jana Zrinského ze Serynu s Marií Magdalénou Novohradskou z Kolovrat na Lnářích v září a listopadu 1599 či navštěvoval posledního pána z Hradce v Jindřichově Hradci a na Hluboké, protože za něj cítil osobní zodpovědnost. Do roku 1603 také pravidelně přijížděl na zasedání zemských sněmů a soudů v Praze a nevyhýbal se zde urozené společnosti.⁹⁾

-
4. Srov. např. Knoz, T.: Pobělohorské konfiskace na Moravě jako komunikace na ose císař-zemský gubernátor, ČMM 113, 1994, s. 101-114; Maťa, P.: Leopold I. a poslední Slavata. K osobní korespondenci panovníků raného novověku, in: Hlaváček, I. - Hrdina, J. (edd.): Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 245-258; zde i odkazy na další korespondenční korpusy.
  5. Nejnověji i se shrnutím literatury modelově srov. Bůžek, V.: Vratislav z Pernštejna mezi Prahou, Lítomyšlí a Vídní (Ke zpravodajskému přínosu listů české a moravské šlechty), SPVA 8, 2000, s. 24-36 či Týž: Mezi Bečovem, Wildbergem a Norimberkem (Příspěvek ke komunikaci českých stavů se zahraničím ve čtyřicátých letech 16. století), in: P. Vorel (ed.): Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie, Pardubice-Praha 1999, s. 65-80.
  6. Srov. zejm. korespondenci, kterou posílali Rožmberkům jejich rytířští klienti uloženou v SOA Třeboň, Cizí rody (dále CR) - registratura.
  7. Srov. např. informační aspekt hospodářských zpráv pražského hospodáře Petra Voka z Rožmberka Jana Libry ze Soběnova. K tomu Kubeš, J.: Jan Libra ze Soběnova. Pražský hospodář Petra Voka z Rožmberka a jeho každodenní život 1604-1609, PSH 31, 2000, s. 93-148.
  8. Hengerer, M.: Adelsintegration und Bestattungen, Adelsintegration am Kaiserhof 1620 bis 1665, Mitteilungen der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen 10, 2000, Nr. 1, s. 21-35
  9. Srov. itinerář Petra Voka z Rožmberka v Kubeš, J.: Kuchyně a zásobování rožmberských sídel (Příspěvek ke komunikaci ve společnosti aristokratického dvora Petra Voka z Rožmberka v jeho vedlejší, dočasných a příležitostných rezidencích v letech 1592 až 1602), České Budějovice 1998 (diplomová práce HÚ JU), s. 121-133. Ke svatbě Jana Zrinského Bůžek, V.: Aliance Rožmberků, Zrinských ze Serynu a Novohradských z Kolovrat na počátku 17. století, JSH 65, 1996, s. 10-25; ke vztahu k Jáchymu Oldřichovi z Hradce Kubeš, J.: Rodinné vztahy pánů z Hradce a Rožmberků v předbělohorském století, OH 6, 1998, s. 285-287 a k Rožmberkovu pražskému společenskému životu Koldinská, M. - Maťa, P. (edd.): Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633, Praha 1997, s. 40, 51, 66 a 72.

Častěji zajišťovali příslušné kontakty velmožovi pověřenci formou služebních cest.¹⁰⁾ Nejméně probádanou, za to však nejběžnější formou zůstávaly styky, jež probíhaly po ose velmož - (maršálek, hofmistr, kuchmistr či jiní služebníci) – posel - kontaktovaný jedinec. Tento řetězec mohl být ale i složitější, pokud se vyhledávaná osoba nacházela například v Praze.¹¹⁾ V této souvislosti vystupuje do popředí zejména role poslů jako prostředníků komunikace v raném novověku.¹²⁾ Ti nevedli žádné jednání ani netransportovali peníze, většinou pouze dopravovali dopisy či drobné dary, ale mohli nosit též viktualie mezi jednotlivými rožmberskými sídly.

Snad u každého aristokratického dvora se nacházeli poslové. Jejich počet vzrůstal s velmožovým bohatstvím a významem ve stavovské obci. Zatímco Jan Jiří ze Švamberka měl v roce 1616, když dožíval na svém sídle v Orlíku, pouze jediného posla,¹³⁾ o necelé dva roky dříve, v čase, kdy ještě sídlil v Třeboni a byl třetím nejbohatším českým šlechticem, využíval služeb tří poslů.¹⁴⁾ Čtyři posly měl u svého dvora v roce 1559 Vilém z Rožmberka¹⁵⁾ a na počátku 17. století v době vladaření jeho bratra Petra Voka jejich počet ještě vzrostl.¹⁶⁾ Lobkovický příklad však hovoří jinak. V seznamech dvora Polyxeny Lobkovické z Pernštejna a jejího syna Václava Eusebia z Lobkovic z dvacátých až čtyřicátých let 17. století se nenachází jediný posel. Můžeme se tedy jen domnívat, že jejich funkci přebírali jiní služebníci nebo prostě nebyli počítáni mezi členy dvora.¹⁷⁾ Roli poslů v případě nutnosti plnilo daleko více osob, jak dokládá právě rožmberský příklad. Zatímco oficiálně se u dvora nacházelo v letech 1602 až 1604 mezi 3 a 5 posly, kteří byli úředně příslušní ke komoře jako nejvyššímu finančnímu rožmberskému úřadu, ve skutečnosti se funkce poslů v tomto období zhostilo nejméně 30 osob, ovšem v různé míře.¹⁸⁾

Právo vyslat posla měli u rožmberského dvora kromě vladaře také maršálek, kuchmistr a na přelomu 16. a 17. století i kancléř.¹⁹⁾

-
10. Srov. Stejskal, A.: Služební cesty rožmberských úředníků 1589-1611, in: Acta universitatis Purkynianae, Philosophica et historica, Studia historica II, 1995, s. 199-207. Ať už se jednalo o *cesty* či *outraty*, zajišťovali služebníci svou přítomností bezpečnost a jistotu jednání, protože často transportovali větší částky peněz.
  11. Pak řetězec vypadal takto: vladař-posel-pražský hospodář-adresát. K tomu blíže Kubeš, J.: Jan Libra.
  12. Srov. unikátní prameny ve formě rejstříků vydání na posly v SOA Třeboň, CR - registratura, z Rožmberka, sign. 22a, fasc. V (duben 1602 - říjen 1604), chybí pouze období půl roku říjen 1603 - duben 1604. Tématikou poslů, ovšem pouze soudních, v 16. a 17. století se v české historiografii zabýval Schulz, V.: Zkušenosti soudního posla v XVI. a XVII. století, ČČM 79, 1905, s. 105-114. Na následujících stránkách (s. 115-124, 274-280, 424-429, 513-518 a pokračování v následujícím ročníku) seznámil čtenáře s 233 konkrétními případy doručování půhonů. Jako výjimečné se také jeví tragické osudy "posla", které popsal Vybíral, Z.: "Pravdivě v poselství našem chodí" aneb Případ neblahého posla, DaS 21, 1999, č. 5, s. 13-16.
  13. K tomu SOA Třeboň, CR - registratura, ze Švamberka, sign. 8/12, kart. 2. Jmenoval se Kadeřávek.
  14. Srov. tamtéž, sign. 8/10, kart. 2. Srov. též Kubeš, J.: Švamberský dvůr v Třeboni v letech 1611/12-1620, OH 7, 1999, s. 460.
  15. Srov. SOA Třeboň, CR - registratura, z Rožmberka, sign. 10, fasc. II.
  16. Petr Vok disponoval v roce 1593 třemi posly, v roce 1609 již měl pět poslů. Tamtéž.
  17. K tomu SOA Litoměřice, pracoviště Žitenice, Lobkovicové roudničtí, Rodinný archiv (dále LRRA), sign. H 10/1 a H 10/2. V korespondenci Lobkoviců a jejich služebníků se však zmínky o jejich poslech nacházejí. Srov. např. dopis regenta Beneše Břežského z Ploskovic roudnickému hejtmánovi Blažejí Albinovi z Weisenberku z 17.9.1625 (tamtéž, sign. P 3/1-I, fol. 76) a jiné. Lobkovicové tedy neměli funkci komorních poslů jako Rožmberkové.
  18. Srov. tabulka 1 v příloze.
  19. Vypovídají o tom účty v SOA Třeboň, CR - registratura, z Rožmberka, sign. 22a, fasc. V. Pokud nebude řečeno jinak, je další text založen na jejich rozboru.

Jejich vzájemný poměr byl stanoven normativně v instrukcích. Poté, co se vyslaný posel vrátil zpět do rezidence, měl s ním maršálek vyhledat pocestního písaře, kterému sdělil příčinu poselství a nařídil jeho proplacení. Písaři bylo nařízeno vše pečlivě poznamenat do účtů.²⁰⁾ Proplácela se pouze cesta za adresátem listu, návrat se poslovi nehradil. Na začátku 17. století měli rožmberští poslové stanovenou pevnou taxu za ujiti (zásadně chodili pěšky²¹⁾ 1 míle, která v přepočtu měřila asi 11,2 kilometru. Taxa činila 3 groše 3 denáry míšeňské. Speciální příplatky dostávali za vyžádanou chůzi v noci, kdy se plat zvýšil na 4 groše míšeňské za míli. Zvláště bylo honorováno také čekání na odpověď adresáta. Útrata posla po cestě nepodléhala proplacení. Svůj příjem si však mohl zvýšit spropitným, které dostával od adresátů listů. To však nebylo pravidlem. Kromě tohoto výdělku však pobírali pravidelné roční služné v pravděpodobně výši několika kop grošů.²²⁾

Mezi rožmberskými posly existovaly v letech 1602 a 1604 značné rozdíly v počtu vykonaných cest, jejich specializaci i v pohlaví. Někteří absolvovali pouze jedinou placenou cestu, ale druhý extrém představují oficiální komorní poslové, mezi nimiž se výrazně prosadil Vít Fabián. Ten ve sledovaných dvou letech vykonal 68 cest, při nichž ušel přes 6500 placených kilometrů (skutečná ušlá trasa byla však téměř dvakrát delší) a pocestní písař mu v té době vyplatil přes 35 kop grošů míšeňských. Rožmberský dvůr nejčastěji pověřoval poselstvím v letech 1602 - 1604 osm mužů a každý z nich se mohl vykázat více jak 20 cestami; jen tři z nich však vykonali přes 50 cest. Jako poslové byli využíváni hlavně muži. Ze 420 placených poselství pouze dvě absolvovaly ženy, a i ty směřovaly jen do lokálních středisek rožmberského dominia, jehož obzor nikdy nepřekročily. Další rozdíl tkvěl ve specializaci poslů. Někteří cestovali pouze po rožmberských statcích na jihu Čech a jejich nejbližším okolí,²³⁾ dalším byla svěřována převážná většina dlouhých poselství do Prahy, Vídně, Lince či Pasova. Jako *pražský* posel se výrazně prosadil opět Vít Fabián, když z jeho 68 cest směřovala do Prahy jedna třetina (22).²⁴⁾

Posly potřeboval nejen aristokratův dvůr, ale také každé centrum panství, kde sídlila správa velkostatku. Pro rožmberské prostředí se zatím nepodařilo nalézt dostatečně reprezentativní prameny dokládající tuto skutečnost, může je však nahradit materiál slavatovský z let 1617 - 1618.²⁵⁾ Novobystřický hejtman Jakub Ketzl tehdy vysílal 12 až 16 poselství pololetně a většina z nich směřovala na ostatní sla-

---

20. K tomu instrukce Viléma z Rožmberka maršálkovi Jáchymovi Metychovi z Čečova ze dne 25.12.1579. Tamtéž, sign. 10, fasc. II. Vzorem poselských instrukcí mohly být například královské poselské řády, o nichž mluví Roubík, F.: K vývoji poštovníctví v Čechách v 16. až 18. století, Sborník archivu ministerstva vnitra 10, 1937, zejména s. 171-172, kde píše o řádu z roku 1565.

21. Nenalezl jsem v účetních pramenech rožmberské provenience žádné zmínky o jízdách poslech, jak je popisuje Knoz, T.: Rezidence a dvůr Karla staršího ze Žerotína, OH 7, 1999, s. 421-422.

22. K tomu Roubík, F.: c. d., s. 171. Poslové České komory dostávali podle řádu z roku 1565 roční plat 5 kop grošů míšeňských.

23. Například Václav či Ondřej Moravec. Srov. tabulka 2 v příloze.

24. Vít Fabián chodil do Prahy i v pozdější době, jak dokládají zprávy rožmberského pražského hospodáře Jana Libry ze Soběnova z let 1605-1609. K tomu srov. registry jeho zpráv publikovaných v Kuběš, J.: Jan Libra. O něco menší poměr platí i pro další dva nejvyužívanější posly. Z 59 cest posla Šetely jich vedlo do Prahy 15. U Feitla směřovalo do centra království 10 ze 49 poselství. Z ostatních poslů nenavštívil Prahu nikdo více jak třikrát.

25. Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů z Chlumu a Košumberka, inv. č. 273, sign. IV. G 17, kart. 92, důchodní účty novobystřického panství z let 1617-1618 z pera důchodního písaře Jana Eliáše.

vatovská sídla (Jindřichův Hradec, Telč, Chlum u Třeboně, Slavonice, Žirovnice). Jen dvakrát vykonali poslové cestu za hranice dominia, a to za Vilémem Slavatou do Prahy.²⁶⁾ Podobně zaměřená poselství je možné předpokládat i na panstvích rožmberských.

Vezmeme-li v úvahu cílová místa cest, zjistíme, že každodenní horizont komunikace dvora (a poslů) Petra Voka z Rožmberka je v letech 1602 - 1604 ohraničen na západě Pasovem a Karlovými Vary, na severu Litoměřicemi a Turnovem a na východě Olomoucí a Mikulovem. Z jižní strany nepřekročili poslové linii Vídeň - Kremže - Steyr - Linec. Jednalo se o užší středoevropský prostor, prostupující zemské hranice, v němž se utvářel život velmožského dvora posledního Rožmberka. Je v něm však možné nalézt osoby a střediska, která tento život formovala a určovala. Vypovídá o tom množství cest k jednotlivým adresátům Rožmberkových listů.²⁷⁾

Mimo dominium byli poslové nejčastěji vysíláni do Českého Krumlova, Prahy, Rožmberka, Jindřichova Hradce a Českých Budějovic. Je to pochopitelné, vždyť Český Krumlov býval až do dubna 1602 hlavní venkovskou rezidencí posledního Rožmberka a toho k němu poutalo množství vazeb. Vyhledával zde své bývalé i současné služebníky a klienty, kteří se účastnili převodu panství do majetku Rudolfa II. Jeho pohledávky zde ještě nebyly vyřízeny.²⁸⁾ I s Prahou jako centrem politického dění, sídlem císařského dvora a úřadů, domovem řady aristokratů a místem lokace svého paláce, v němž sídlil pražský hospodář Adam Veselský, musel Petr Vok udržovat řadu kontaktů.²⁹⁾ V Rožmberce sídlil jeho nejbližší příbuzný, synovec Jan Zrinský ze Serynu,³⁰⁾ v Jindřichově Hradci další příbuzní, rodina posledního pána z Hradce.³¹⁾ V Českých Budějovicích vyhledávali rožmberští poslové nejčastěji mincmistra Kryštofa Mattighofera.³²⁾ Nápadné je množství listů

26. Byli honorováni podobně jako rožmberští poslové, ale pobírali na míli jen 2 groše 4 denáry míšeňské. Tamtéž.

27. Srov. tabulka 3 v příloze.

28. Proto jeho listy putovaly za Martinem Grejnarem z Veveří a z Mysletína, Janem Hagenem ze Švarcpachu, Abrahamem Mecerodem z Rajchvaldu, Jakubem Menšíkem z Menštejna, Jindřichem Vintířem z Vlčkovic, Jan Nigrýnem, Janem Benýdkem z Veveří a z Mysletína, Šimonem Tantzlem z Tratzberka, hodinářem Janem Richtrem a dalšími.

29. Vyhledával zde své služebníky (hospodáře Adama Veselského, kancléře Jindřicha Vintíře z Vlčkovic), ale zejména čelné představitele státu (nejv. kancléře Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic, arcibiskupa pražského Zbyňka Berku z Dubé, nejv. sudího dvorského, později zemského Volfa Novohradského z Kolovrat, prezidenta české komory Štěpána Jiřího ze Šternberka, Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka, Adama ml. z Valdštejna, královské prokurátory ad.). V soukromých záležitostech pak kontaktoval svého bankéře Herkula de Novu. Všechny dopisy se zachovaly v netolicském kopiáři z let 1602 - 1604 v SOA Třeboň, CR-registratura, z Rožmberka, sign. 9c. Ize tedy zjistit, proč Petr Vok z Rožmberka všechny vyhledal. To by však přesáhlo rámec tohoto pojednání.

30. Podařilo se zjistit, že 26 poselství směřovalo na Rožmberk, 9 na Kolínec rožmberského kancléře Jindřicha Vintíře z Vlčkovic a 7 na Lnáře Volfa Novohradského z Kolovrat. Navíc oba posledně zmíněné muže vyhledával Rožmberk svými listy i v Praze, Karlových Varech a jinde. Je to další důkaz o existenci rodové aliance Rožmberků, Zrinských ze Serynu a Novohradských z Kolovrat na počátku 17. století. Srov. Bůžek, V.: *Aliance*, s. 10-25.

31. Jáchym Oldřich z Hradce byl již těžce nemocen a jeho skon se blížil. Později Rožmberk korespondoval s jeho pozůstalými o otázkách spojených s jeho pohřbem. Srov. Kubeš, J.: *Rodinné vztahy*, s. 286-287.

32. Kryštof Mattighofer (+1613), od roku 1606 s přídomkem ze *Sternfelsu*, byl odborným poradcem posledního Rožmberka v otázkách dolování drahých kovů. Petr Vok se v dané době snažil zachránit chod českobudějovické mincovny a provoz rudolfovských dolů a Mattighofer mu zdatně pomáhal. Vysloužil si za to i dar rožmberského statku Doubravice okolo roku 1607. K tomu blíže Nemeškal, L.: *Českobudějovická mincovna v letech 1569-1611, České Budějovice 1969*, zejm. s. 85-89.

směřujících za nižší, většinou jihočeskou šlechtou, dokládající hojně pěstování klientelských vazeb. V daném období je doloženo více jak 60 listů putujících za rytířskými klienty Petra Voka. Častokrát byla náplní takové korespondence úvěrová otázka.³³⁾

Poslové pravidelně směřovali do sídel rožmberských panství v Nových Hradech, Libějovicích a do města Soběslavi. V takovém případě zajišťovali přepravu artiklů běžné spotřeby a nosili listy hejtmanům panství, v nichž jim své požadavky sdělovali vladař, maršálek či kuchmistr. Většina požadavků byla hospodářského charakteru.³⁴⁾

O každodenním životě střeoevropských poslů v letech 1602 - 1604 mnoho nevíme. Vypovídá o něm například rytina Gerharda Alzenbacha z období okolo roku 1600, kterou doprovází veršovaný text, jenž blíže osvětluje klady a zápory této práce. Zobrazuje pěšího posla na cestě venkovem. Má v pravé ruce dlouhou dřevěnou tyč, přes pravé rameno mu visí kožená brašna na dopisy, přes levé láhev na tekutinu. Na jeho prsou se nachází medailon se znakem jeho zaměstnavatele. Příznačné je, že posel byl zachycen v pohybu a po jeho boku běží pes. Obloha nad jeho hlavou dokazuje, že na cestě zažíval různé počasí. Poslové si dobře uvědomovali, že nosí dobré i špatné zprávy, a proto se k nim adresáti mohou chovat různě:

Durch windt, durch schnee ich armer held

Bey dag, bey nacht lauff durch das feld.

Kein hitz des sommers mich auffhelt,

Des winters schew ich keine kelt.

Nachdem ich einem bottschaftt bring,

Empfahl man mich wol oder gring.

Další úryvek zdůrazňuje roli posla jako prostředníka všech nových informací, ale zároveň naznačuje, že musel být také dobrým psychologem a hercem:

Viel newes und der zeitung vil

Ein ieder von mir wissen wil.

Was soll dan thun ich armer knecht,

Damit mich nicht halt fur schlecht.

Mus ich also fein, warm und heis

Smiden auch das so ich nicht weis.

---

33. K tomu blíže Bůžek, V.: Klientela Pernštejnů a Rožmberků ve druhé polovině 16. století, in: Petr Vorel (red.), Pernštejnové v českých dějinách (Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích 8.-9.9. 1993), Pardubice 1995, s. 213-225 a tabulka 3.

Závěrečná sloka pak popisuje úlohu spropitného, které posel dostával. Pravděpodobně jej často utratil při návštěvě hostinců na zpáteční cestě, takže na takovém poselství nic nevydělal:

Kan mich auch wol accommodieren

und sagen, was man gern thut hören.

Das trinckgelt oft im wirtshaus bleibt,

Des weib und kind sich wenig frewt.

Wen ich dan schon lang hab gerunnen,

So ist nichts dan blosse kost gewonnen.³⁵⁾

Pro rožmberské prostředí jsme daleko lépe informováni pro období let 1605 až 1609, a to zásluhou pražského hospodáře Jana Libry ze Soběnova, který se ve svých zprávách z Prahy o životě poslů občas zmiňoval.³⁶⁾ Ti, kteří chodili s poselstvím do Prahy, měli usnadněnou práci, protože předali listy zdejšímu hospodáři a více se o ně nestarali. Teprve on vyhledal osobně adresáty a dodal tak předání listu charakter větší reprezentace. Zároveň využil přítomnosti poslů a předal jim věci, jež měli předat vladaři na Třeboni. Nosili širokou škálu předmětů od listů, sněmovních prohlášení, kalendářů, novin, pražských důchodních účtů až po zlatnické výrobky a různé druhy viktualií. Vždy dostali od hospodáře dopis, v kterém mimo jiné poznamenával, co nesou, čímž se hospodář pojišťoval pro případ, že by se věcem po cestě něco stalo.³⁷⁾ Někdy potřeboval hospodář poslů více, a tak požádal rožmberské poddané ze vsi Vokovic u Prahy, aby se poselství také zúčastnili.³⁸⁾ Představovalo to pro ně také nezanedbatelný finanční příjem.³⁹⁾ Pokud se adresát Vokova dopisu nacházel mimo Prahu, využíval Libra rožmberských poslů, podda-

---

35. Srov. obr. 1. V českém prostředí není neznámý. Otiskl jej již Hlavačka, M.: Cestování v éře dostavníku. Všední den na středoevropských cestách, Praha 1996, s. 44. Studie Schulz, V.: Zkušenosti je sice vynikajícím pramenem ke každodennímu životu poslů, ovšem zachycuje jinou realitu. Soudní poslové nosili pouze púhony a s tím je spojena řada jejich nesnází.

36. Třicet sedm z nich je uloženo v SOA Třeboň, Cizí statky (dále CS) -registratura, sign. II. 217 A-8, kart. 140. Ostatní čtyři jsou součástí sbírky Historica Třeboň. Jedná se o čísla 7622 (20.9.1605), 7682 (17.3.1608), 7693 (18.4.1608) a 7700 (20.5.1608).

37. Srov. např. SOA Třeboň, CS-registratura, sign. II. 217 A-8, kart. 140, zpráva z 17.3.1605. Libra posílal na Třeboň půl kopy živých nejnoků (mihulí). Nesl je posel z Třeboně, kterému dal hospodář instrukce, jak se má k rybám chovat. Podobně SOA Třeboň, Historica Třeboň, č. 7622, zpráva z 20.9.1605. Komorní posel Vít Fabián tehdy nesl mnoho věcí objednaných z Augšpurku a od Adama Veselského, proto mu Libra přidělil pomocníka z Vokovic. Po něm poslal nůši broskví a hroznového vína. Vít nesl také důchodní účty, noviny a list od Staroměstských. Stejně tak i SOA Třeboň, CS-registratura, sign. II. 217 A-8, kart. 140, zpráva z 23.6.1605: Libra poslal po dvou poslech bílé a uherské třešně a višně z vinice Mičanky. Mnoho ovoce ale ještě nebylo zralé. Přidal k tomu ještě noviny a důchodní účty za 4 týdny. Srov. i další zprávy uložené tamtéž, zprávy z 17.2.1607 (tehdy posílal zlatník Herzig van Bein Rožmberkovi konvičku s lebkami), 16.2.1609, 2.9.1609 či 8.9.1609.

38. Např. tamtéž, zpráva z 23.11.1607: Libra poslal z Prahy velkou výpravu 4 poslů, dvou komorních a dvou z Vokovic. Nesli mnoho delikátního masa od malostranského kupce Mikuláše Tirrabosca, 10 kalendářů na rok 1608, houbu na oheň, noviny, důchodní účty za 4 týdny a od Adama Veselského dvě nůše ovoce.

39. Srov. SOA Třeboň, Historica Třeboň, č. 7622, zpráva z 20.9.1605. Vyžádanému poslu z Vokovic dal Libra na cestu 30 grošů míšeňských s tím, že po návratu dostane dalších 30.

ných z Vokovic nebo adresátových služebníků, a ti doručili listy místo něj.⁴⁰⁾ Tito lidé tak někdy objevovali jim dosud neznámé kouty severu Čech a mohli prožít i nepříjemné situace, jako rožmberský posel, jenž se vydal 19. srpna 1609 se psaním za nejvyšším mincmistrem Hanibalem z Valdštejna na Sejfy. Při cestě do Podkrkonoší jej zastihla velká bouře za Limburkem, která měla na svědomí pět lidských životů. Libra omlouval jeho zdržení slovy *a nemohl se vypravit, jaký boží dopuštění bylo a jaký vody, že nemohl přecházeti*.⁴¹⁾

Kariéry komorních poslů nebyly vůbec oslnivé. Jejich postavení u dvora Petra Voka bylo z těch nejméně vlivných, čemuž odpovídá i jejich místo v jídelním rituálu rezidence, když se v roce 1596 měli nacházet až u posledního stolu spolu s pacholky při potazích.⁴²⁾ Prozatím se nepodařilo nalézt doklad o tom, že by postoupili na vyšší místa rožmberského dvora a správního aparátu. Nejvyššího postavení dosáhl posel Jíra Kudláček, když se stal *půjezdým*.⁴³⁾ Spíše lze potvrdit, že někteří z nich zůstávali této *službě* věrní. Takovým případem je Vít Fabián, který setrval ve funkci posla nejméně od roku 1602 až do smrti posledního Rožmberka a dále přešel ke dvoru jeho dědice Jana Jiřího ze Švamberka, kde se nalézal ještě v roce 1614.⁴⁴⁾ Nejméně osmiletou službu je možné doložit také u posla Šetely.⁴⁵⁾

Poslové byli pro dvůr Petra Voka z Rožmberka nezastupitelnými pomocníky. Byli nenápadní, fyzicky zdatní muži s koženou nepromokavou brašnou přes rameno, většinou bez větší tíže, někteří poznali užší středoevropský prostor a museli tedy být alespoň částečně bilingvní. Necestovali v zásadních politických ani ekonomických příčinách, přesto na nich ležel významný komunikační úkol, a tak se stávali platnými členy dvorského organismu. Zdá se, že s formováním Třeboně jako opozičního politického centra v prvním desetiletí 17. století se úměrně zvýšil i počet rožmberských komorních poslů na pět, což odpovídá zvýšené korespondenční a reprezentační aktivitě tohoto období. Zdá se také, že funkce komorních poslů prodělala svůj zlatý věk v době renesančních dvorů, z nichž některé ještě neztratily svou politickou funkci (zejména ty opoziční).

Poslové posledního Rožmberka byli jedinými dopravci i těch nejdůležitějších listů.

-
40. SOA Třeboň, CS-registratura, sign. II. 217 A-8, kart. 140, Librovy dopisy z 20.10.1608 a 24.8.1609. Daleko podrobnější zprávy o využívání vokovických poddaných jako poslů v Rožmberkových službách přináší hospodářem psané důchodní účty v části *vydání obecné*. Jen v červnu 1607 je Libra vyslal mimo Prahu třikrát. Jeden z nich jel s vozem, na kterém měl naloženy sýry vyrobené ve vokovickém dvoře a nové knihy do Třeboně. Druhý, pěší, šel opět na Třeboň. Bezesporu nejzvláštější posláním měl třetí posel z Vokovic. Libra si do účtu zapsal: *Poslu z Vokovic od chůze do Žatce s psaním od pana Václava Březana jménem J[eho] M[ilost]í páně k primátorovi téhož města, že syn jeho od muziky J[eho] M[ilost]í páně pryč utekl, od 10 mil...40 gr[ošů]*. K tomu blíže důchodní účty uložené tamtéž, sign. II. 217-5, kart. 139.
  41. Srov. tamtéž, sign. II. 217 A-8, kart. 140, list ze dne 24.8.1609. Počasí často znemožňovalo práci i soudním poslům. Nejčastěji se jednalo o povodně a velké sněhové kalamity, v nichž na několik dní mizely značené cesty. Radu příkladů uvádí Schulz, V.: Zkušenosti, s. 108-109.
  42. Srov. SOA Třeboň, CR-registratura, z Rožmberka, sign. 10, fasc. II.
  43. Tamtéž, údaje k 1608 a 1609. Pojezdny byl podle J. Pánka vrchnostenský hospodářský úředník, pověřený dohledem na obchodní činnost v rámci panství. K tomu Pánek, J. (ed.): V. Březan, Životy posledních Rožmberků, II, Praha 1985, s. 755.
  44. Komorní posel Vít Fabián je (kromě zkoumaných účtů z let 1602-1604) výslovně jmenován v Libro-vých zprávách z 20.9.1605, 17.2.1607, 17.3.1608 a 29.7.1609, v seznamech dvora z let 1608 a 1609 a ve švamberských kuchyňských účtech v roce 1614. Srov. SOA Třeboň, CS-registratura, sign. II. 217 A-8, kart. 140; SOA Třeboň, CR-registratura, z Rožmberka, sign. 10, fasc. II; tamtéž, sign. 22a, fasc. V.
  45. Mezi léty 1596 a 1604. Srov. tamtéž, sign. 10, fasc. II.

Na poštu se Petr Vok prokazatelně nespolehal. Již v první polovině 16. století byly sice zřízeny v habsburské monarchii první poštovní spoje, ale rozsáhlejší pravidelně fungující poštovní síť se v Čechách rozvinula až po třicetileté válce.⁴⁶⁾ S postupnou urbanizací se aristokraté 17. století stále častěji spoléhali na pravidelné a levnější poštovní spojení, které však jezdilo jen po hlavních zemských silnicích.⁴⁷⁾ Funkce komorních či spíše dvorských poslů tedy z českého prostředí a zvláště z venkovských sídel mizela jen pomalu. Měl je zřejmě každý barokní aristokratický dvůr.⁴⁸⁾ V rovině velkostatku byli poslové nadále nenahraditelní.⁴⁹⁾

Tabulka 1
Rožmberští poslové v letech 1602 - 1604

Jméno posla	Období	Počet cest	Ušlé kilometry	Vyplaceno (k.g.m.)
Janek	21.5.1603-květen 1604	2	89,9	0.28.5
Kašpar	červenec-srpen 1604	2	128,8	0.39.3
Matouš	říjen 1602	2	106,4	0.32.4
Adam	4.7.-6.8.1602	3	778,4	0.24.0
Jiřík Neuhauser	28.7.1602-září 1604	4	179,2	0.54.2
Matěj	8.8.1602-25.6.1603	4	302,4	1.41.1
Pavel	5.6.1602-3.3.1603	4	414,4	2.06.6
Ondřej Moravec	7.8.1602-červenec 1604	6	207,2	1.03.3
Václav	2.12.1602-září 1604	7	263,2	1.20.4
Jakub	27.11.1602-září 1604	9	554,4	2.49.5
Tomáš	8.12.1602-16.10.1604	9	907,2	4.42.1

46. K tomu blíže Roubík, F.: K vývoji poštovníctví v Čechách v 16.-18. století, Sborník archivu Ministerstva vnitra Republiky Československé 10, 1937, s. 216-230; též Hlavačka, M.: Cestování, s. 45-47.

47. Na pravidelnou středěční poštovní linku Praha - Vídeň se ve dvacátých letech 17. století hodně spoléhali Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic a jeho žena Polyxena, rozená z Pernštejna. K tomu Marrek, P.: Dětství a dospívání Václava Eusebia z Lobkovic ve světle španělské korespondence jeho rodičů, in: Historie '99. Celostátní studentská vědecká konference, Olomouc 2000, s. 79-80. Dále srov. také čtyři seznamy poštou dopravovaných lobkovických psaní dvora Ferdinanda Augusta z Lobkovic z konce sedmdesátých let 17. století v SOA Litoměřice, pracoviště Žitenice, LRRA, sign. H 11/10, zejm. fol. 114 n.

48. Ještě v roce 1741 se při 33 členném dvoře Kinských nacházeli dva poslové (*Lauffer*), kteří rozhodně nepatřili k velkostatkovému personálu. Srov. Vorel, P.: Šlechtická aristokracie barokní doby a její sídla ve východních Čechách, OH 5, 1996, s. 351-352, 358-359. Podobně byli poslové členy užšího dvora Jana Adama z Questenberku. K tomu Smišek, R.: Proměny dvora Jana Adama z Questenberku v první polovině 18. století, in: Historie 2000 (v tisku).

49. K eggenberským velkostatkovým poslům v druhé polovině 17. století srov. Korychová, M.: Personální složení dvora Jana Kristiána z Eggenberku a jeho manželky Marie Arnoštky v Českém Krumlově mezi léty 1665-1719, JSH 69-70, 2000-2001, s. 6. O dvaceti velkostatkových poslech Jana Adama z Questenberku v třicátých a čtyřicátých letech 18. století informuje Smišek, R.: Proměny.

Jíra Kudláček	3.8.1602-25.8.1604	13	694,4	3.32.4
Řehoř Petráš	4.7.1602-20.9.1604	20	1898,4	9.42.6
Bartoš Nemastil	5.7.1602-5.10.1604	28	1444,8	7.34.0
Jan Kmentový	4.7.1602-17.4.1603	29	1842,4	9.57.6
Havel	1.8.1602-5.10.1604	31	2424,8	12.36.6
Marti Kožešník	13.5.1602-25.9.1604	33	1775,2	10.11.4
Fejtl	10.5.1602-10.10.1603	49	5129,6	29.29.1
Šetela	21.7.1602-25.7.1604	59	5028,8	20.24.1
Vít Fabián	24.4.1602-7.10.1604	68	6568,8	35.19.6
Jménem určení poslové, kteří šli jen jednu cestu	duben 1602-říjen 1604	10	1153,6	6.54.2
Jménem neurčení poslové	duben 1602-říjen 1604	nejméně 29	1394,4	14.29.2
Celkem		420	32586,4	176.55.2
Sprobitné cizím poslům	duben 1602-říjen 1604	23	-	14.29.2

Tabulka 2
**Podíl krátkých a dlouhých poselství na skladbě cest rožmberských poslů
v letech 1602 - 1604**

Posel	Počet krátkých cest (pod 6,5 míle=75 km)	Počet dlouhých cest (nad 6,5 míle=75 km)
Janek	2	0
Kašpar	2	0
Matouš	2	0
Adam	3	0
Jiřík Neuhauser	3	1
Matěj	3	1
Pavel	2	2
Ondřej Moravec	6	0
Václav	7	0
Jakub	7	2
Tomáš	5	4

Jíra Kudláček	12	1
Řehoř Petráš	7	13
Bartoš Nemastil	25	3
Jan Kmentový	22	7
Havel	20	11
Martin Kožišník	26	7
Fejtl	23	26
Šetela	42	17
Vít Fabián	34	34
Ti, co šli jen 1 cestu	5	5

Tabulka 3
**Cílová místa a adresáti poselství Petra Voka z Rožmberka
v letech 1602 - 1604**

Cílové místo poselství momo dominium	Adresát	Počet cest
Český Krumlov	velké množství	58
Praha	velké množství	53
Rožmberk	Jan Zlinský ze Serynu	26
Jindřichův Hradec	páni z Hradce, Melichar Hofman, Štěpán Adam Bulvan	22
České Budějovice	Kryštof Mattighofer, rada města, Benedetto Cometa	21
Netolice	Jan Benýdek z Veveří a z Mysletína	12
Lhenice	Martin Grejnar z Veveří a z Mysletína, kněz Matěj	12
Kolínec	Jindřich Vintíř z Vlčkovic	9
Pasov	biskup pasovský	8
Lnáře	Volf Novohradský z Kolovrat	7
Vyšší Brod	opat vyšebrotský	7
Chlum	Oldřich Častolár z Dlouhé Vsi	6
Radenín	Jiří Homut z Harasova	6
Bechyně	Adam ze Šternberka, Salomena Zárubová	5

Linec	?	5
Hřeben	Bohuslav Vamberský z Rohatec	5
Drslavice	hejtman panství	5
Rudolfov	perkmistr	5
Machovice	Markvart Kunáš z Machovic	5
Tučapy	Václav Špulíř z Jiter	5
Mestnice	Jana Hřebenář z Hřebene	5
Chvalešovice	Václav Malovec z Malovic	4
Valy	N. ze Svárova	4
Dub	Pavel Říčanský z Řičan	4
Prachatice	N. Čejovský, solní úředníci	4
Poříčí	Štefan Vamberský z Rohatec	4
Vřesná	N. Vrchoťický z Loutkova	3
Znojmo	Jan Křenský z Terešova	3
Drkolná	probošt drkolenský	3
Hněvkovice	Jeroným Hozlaur z Hozlaur	3
Týn nad Vltavou	Daniel Hlava	3
Karlovy Vary	Jindřich Vintýř z Vlčkovic, Volf Novohradský z Kolovrat	2
Freistadt	?	42
Mikulov	Jiří Čobl	2
Vídeň	?	2
Cílové místo jediné cesty	-	42
Celkem		372
Cílové místo poselství na dominiu		Počet cest
Nové Hrady	hejtman panství, důchodní písař	28
Libějovice	hejtman panství	20
Soběslav	rada města, primátor, farář	18
Celkem		66

Resumé:

Dieser Beitrag widmet sich einigen sehr wenig bearbeiteten Aspekten der Kommunikationspraxis, der Verbreitung der Informationen oder der Machtdurchsetzung in der frühneuzeitlichen Gesellschaft. Der adelige Hof bildete vom 16. bis 18. Jahrhundert ein Machtzentrum und dabei gewann und verbreitete selbst Informationen auf einigen Weisen. Die am wenigsten verarbeitete, jedoch zugleich die gewöhnlichste Form der gegenseitigen Kommunikation waren die gesellschaftliche Beziehungen, die in der Richtung der Adelige - (der Marschall, der Hofmeister, der Kuchelmeister oder die anderen Bedienten) - der Bote - der kontaktierte Mensch geführt wurden. In diesem Zusammenhang tritt vor allem die Rolle der Boten als der Vermittler der Kommunikation in der frühen Neuzeit hervor. Sie führten weder keine Behandlungen noch trugen kein Geld über. Sie schafften nur Briefe oder kleine Geschenke. Die Boten waren für den Rosenbergischen Hof unentbehrliche Gehilfen. Sie waren unauffällig, physisch tüchtig, einige von ihnen durchreisten den engeren mitteleuropäischen Raum und sie mussten wenigstens zwei Sprachen beherrschen. Ihre Reisen hatten keine politischen und ökonomischen Gründe, trotzdem hatten die Boten eine bedeutende Kommunikationsaufgabe, und deshalb wurden sie wichtige Mitglieder des höfischen Organismus. Es scheint auch, dass die Funktion der Kammerboten ihre goldene Ära in der Zeit der renaissance Hofen durchmachte. Einige Hofe verloren noch nicht ihre politische Funktion (vor allem die, die in der Opposition standen). Die Boten des letzten Rosenberger waren die einzigen Verkehrer aller wichtigsten Briefe. Man weiss, dass sich Peter Wok von Rosenberg nicht auf die Post verlie. Erst mit der allmählichen Urbanisierung benutzte die Aristokratie des 17. und 18. Jahrhunderts immer mehr die regelmäßige und billigere Postverbindung.

